

VRIENDENBRIEF 13

redactieadres:
Pompstraat 17
5481 BL Schijndel

jaargang 4
zomer 2005

VOORZITTER VAN DE VRIENDEN AAN HET WOORD

Dit keer kijken we niet vooruit; we hebben namelijk alle reden om nog eens terug te kijken op de lezing van mevrouw dr. José Boyens, die op 23 mei de Schijndelse Beeldenroute uitvoerig onder de loep heeft genomen. In Nederland geldt José Boyens al jaren als een expert op het gebied van de beeldhouwkunst en zij schreef er vele publicaties over, met name over het expressionisme. Zij was docente Nederlands en promoveerde op de Vlaamse beeldhouwer Oscar Jespers.

Met recht kunnen wij zeggen: de keuze van spreker en onderwerp was weer goed en zorgde voor een volle kerk! Verhelderend en steeds weer verwijzend naar de beeldhouwkunst uit het nabije en verre verleden, wist zij met behulp van verklarende illustraties op het doek het talrijke publiek van het begin tot het einde te boeien. Ze schetste achtergronden en verbanden tussen de diverse kunstenaars. Ze maakte daarbij de volgende indeling:

1. Realisme en naturalisme
2. Abstractie/abstrahering
3. Constructie/constructivisme.

Na afloop van deze leerzame voordracht waren veel toehoorders absoluut van plan deze beeldenroute te gaan lopen of fietsen.

Eén boodschap heeft de spreekster duidelijk overgebracht: **Schijndel mag bijzonder trots zijn op deze indrukwekkende collectie beelden.** Ik raad dan ook eenieder aan deze zomer eens een halve dag te spenderen aan deze beelden en objecten, zo'n negentig in getal. Een folder van de fiets/wandel-beeldenroute is verkrijgbaar in ons museum Jan Heestershuis. Vermeld moet nog worden dat deze lezing werd vervolmaakt door de fraaie digitale beelden van Jeroen Geerts, die steeds weer op het juiste moment het juiste beeld op het scherm toverde.

In oktober is er een *orgelconcert* in de Servatiuskerk, geïnspireerd op de Schijndelse Beeldenroute! Zie de 'agenda' in deze Vriendenbrief.

In het Architectenkerkje staan voor dit jaar nog twee interessante lezingen op het programma en wij kunnen u alleen maar oproepen present te zijn. Zie eveneens de rubriek 'agenda'.

Vrienden van het museum, ik wens u een geslaagde, culturele en zomerse vakantie.

Ron Stroomer, voorzitter

VRIENDEN VAN HEESTERS AAN HET WOORD

Jan Heesters' leerling pastoor Piet Goedhart

In de reeks 'oude bekenden' van Jan spraken we ditmaal met een pastoor. Piet Goedhart is een klein jaar geleden neergestreken in Gemonde, na eerder in Oss en Vlijmen als pastoor en deken werkzaam te zijn geweest. Ik heb net als Heesters last van jicht, zo begint hij zijn verhaal, ofwel van 'het pootje', zoals Jan het noemde. Volgens volkswijsheid is dit een echte pastoorsziekte.

Als geboren Bosschenaar kreeg de seminarist zijn priesteropleiding in St. Michielsgestel. We schrijven begin jaren vijftig, drie jaar lang was Heesters zijn tekenleraar. Heesters en de gymleraar waren de enige lekendocenten op het Kleinseminarie. Hij liet ons platen natekenen – dat was destijds gebruikelijk – en liep langs de banken om onze tekeningen met een potloodje wat aan te vullen. Dat lopen was bijzonder, want de meeste docenten (priesters, die zich professoren lieten noemen)

bleven de hele les op een verhoging achter hun kathedraal zitten. Op zijn best was Heesters echter als hij, een beetje hangend tussen twee banken, begon te vertellen. Dat kon hij geweldig, hij kon ons boeien met zijn verhalen over Vincent van Gogh en hoe hij ook zelf vaak buiten schilderde. In die tijd was er een Van Gogh-opleving – in 1953 werd met een expositie in Den Haag zijn honderdste geboortedag gevierd – en Jan vertelde hoe hij ook zelf arme wevers had geschilderd.

We zagen Heesters door zijn verhalen als een warmvoelend mens en bovendien kregen we ook zelf aandacht, niet onbelangrijk in zo'n mannengemeenschap.

Op het seminarie werden onze talenten opgemerkt en waar mogelijk benut. Zo tekende ik soms in de les voor het schoolblad, op een vrije wijze, maar daar deed Heesters niks mee. Goedhart vertelt ook over zijn hoge

punten bij Jan. Wellicht is Jan's invloed groter geweest dan gedacht: momenteel schildert Goedhart zelf ook, daarnaast schrijft hij korte verhalen.

Wanneer met wat feestelijkheden omgeven en masse de rapportpunten werden voorgelezen, waarbij het hele docentencorps aanwezig was, keken we onze ogen uit: Heesters stond daar met naast hem zijn vrouw, flinke en vlotte. We zagen op het seminarie nooit een vrouw, vandaar!

Goedhart is al lang liefhebber van het schilderwerk van zijn oude leermeester zo is hij lyrisch over *Boerderij te Wijbosch*. Ook tekende hij destijds in op het boek dat in 1978 verscheen: *Jan Heesters Schilder te Schijndel*.

Gezeten op het terras van zijn grote, mooie parkachtige pastorietuin, vertelt hij dat indertijd op deze zelfde plek een bekende van Heesters heeft gewoond en gewerkt.

Het gaat dan over Wouter Lutkie, geboren in 1887 en op latere leeftijd tot priester gewijd, die hier in Gemonde kapelaan was van 22 augustus 1919 tot 1922. Jan zou hem in de zomer van 1923 weerzien in Rome, toen Lutkie contact zocht met Mussolini.

Goedhart wijst op de naburige villa van de vroegere minister Sassen, genaamd Het Twijnmeer, die Jan meermalen heeft getekend en geschilderd. Als we pastoor Goedhart bedanken voor zijn gastvrijheid, laat hij ons nog zijn prachtig schilderij van Kees Bastiaans zien: *De gekruisigde Christus*, en vertelt hij over de symboliek die Bastiaans erin heeft gelegd. Voorwaar een echte kunstliefhebber!

Jan Geerts

AGENDA

Museum Jan Heestershuis 073 - 54 92276

Pompstraat 17, 54 81 BL Schijndel

openingstijden:

dinsdag t/m zondag 13.00 uur - 17.00 uur.

- Vanaf 3 juni – april 2006 (?): “Aan tafel bij Jan Heesters”. Buitententoonstelling: beeldhouwster en keramiste Elly Dunnewold. De einddatum van de tentoonstellingen is afhankelijk van de start van de verbouw en uitbreiding van het Jan Heestershuis.

- Maandag 12 september in het Architectenkerkje lezing “Met de heiligen het jaar rond”, reserveer die datum! U krijgt nader bericht.
- Zondag 2 oktober om 16:00 uur orgelconcert in de Sint Servatiuskerk met improvisaties naar aanleiding van beelden uit de Schijndelse Beeldenroute (zie bijgevoegde flyer).

EXPOSITIE: ‘AAN TAFEL BIJ JAN HEESTERS

Suikerbonen en beschuit met muisjes

Op 3 juni werd de nieuwe expositie in het Heestershuis feestelijk geopend door professor Dr. Arnoud Jan van Bijsterveld en wethouder Peter Roozendaal. De tentoonstelling is ingekaderd in een groter project: ‘Suikerbonen en beschuit met muisjes’ Dit project schenkt aandacht aan eetgewoonten op hoogtijdagen in het leven, in Brabant en Limburg aan beide zijden van de grens met België. Vandaar de mooie foto's die te zien zijn van Jan en Maria tijdens hun bruiloftsdiner in 1945.

De aansluiting van dit thema op de kunst- het Heestershuis is op de eerste plaats een museum voor kunst – is gevonden in de expositie van een flink aantal fraaie stillevens met diverse vruchten. De schilders waren tijdgenoten van Jan Heesters en voor het merendeel Brabanders. Bruikleengever is het Kempenlandmuseum in Eindhoven met zijn directeur Peter Thoben, die ons museum steeds een warm hart toedraagt, -in de beginjaren van onze stichting hield hij al eens een lezing voor de Vrienden.

Een aantal schilders van deze stillevens wil ik hieronder nader belichten. Behalve Jan Heesters betreft dat Jozef Gindra, Peter van den Braken, Kees Bol en Frans Manders.

Jan Heesters

Van Heesters zelf zijn twee fruitstillevens te bewonderen. Het ene doek, een tenen mandje met appels, peren en pruimen, is onlangs door Jos van Extel gerestaureerd, zoals dat overigens inmiddels voor een groot deel van de museumcollectie geldt. Jos heeft vele schilderijen van Jan zodanig ter hand genomen, dat ze er weer als nieuw uitzien en de oorspronkelijke kleuren in alle pracht weer zichtbaar zijn. Voor sommige doeken betekende dat bijna een metamorfose.

Het mandje met fruit wordt m.i. overtroffen door het tweede stilleven van Heesters, waarop peren op een tinnen bord in schitterende kleuren de show stelen. Het werk dateert van 1935 en is onlangs opgedoken uit een particuliere collectie. Het is uitgebalanceerd van compositie en toon. Me dunkt dat het tot zijn beste werken behoort, zo'n harmonie en eenheid van stijl straalt het uit.

Jozef Gindra (1862 – 1938)

Van Jozef Gindra is een stilleven met kan, aardbeien en kersen te bewonderen. Gindra was van Belgische afkomst, studeerde in Brussel (erepenning!), maar woonde en werkte vanaf 1887 in Bladel, daartoe

aangezet door zijn vriend, de schilder en fotograaf Victor de Buck.

In Bladel maakte hij zich snel geliefd door een Kruisweg te schilderen voor de plaatselijke parochiekerk,- de staties zijn nog steeds in die kerk te zien. Afgaande op de prijzen die fabrikanten en andere kopers voor zijn werk betaalden, was hij een schilder van naam en faam. Hij schilderde landschappen, m.n. schaapskudden op de heide, boerenerven, portretten en stillevens. Bekend zijn zijn ossenkarren van rond 1900, waarbij hij ongetwijfeld gekeken heeft naar het fotomateriaal van vriend De Buck. Op hun zwerftochten door het nog ongerepte, maar armoedige Brabant moeten zij Vincent van Gogh hebben leren kennen, want die naam komt voor in een van hun schetsboekjes, die bewaard zijn gebleven.

In het huis dat Gindra in 1895 in Bladel liet bouwen, nam ook Victor de Buck als huurder zijn intrek. Later ging het minder voorspoedig met Gindra, zodat hij het thans genaamde Gindrahuis in 1913 verkocht aan... De Buck. Net als Van Gogh in zijn Nuenense tijd hadden zij als artistiek credo: het idealiserend vastleggen van de eenvoudige, eerlijke werkers op het land, in navolging van Millet en andere schilders van de school van Barbizon.

Peter van den Braken (1896 – 1979)

Ook van Peter van den Braken is een stilleven te zien. Deze temperamentvolle schilder werd door Thoben als 'avontuurlijk, reislustig, onstuimig en kleurrijk' gekarakteriseerd. Al op jonge leeftijd trok hij met verf en penseel de wijde wereld in om schilder te worden. Hij was een schilder die zijn doeken gul en vol passie met verf bedekte, zodat zijn schildershand in zijn pasteuze werk snel herkend kan worden. Daarnaast was hij als leerling van Jan Kruysen op en top een colorist, die in ieder schilderij het hele kleurengamma aansprak zonder de harmonie te verliezen. In zijn later werk van na de tweede wereldoorlog zien we vaak de kleur blauw overheersen, - zijn doeken worden rustiger van toon. Persoonlijk geef ik de voorkeur aan zijn vroege werk uit de jaren dertig, waarin hij de Brabantse boerderijen en landschappen fel en levendig op het linnen uitbeelde.

Van den Braken was een neef van Antoon Coolen, - ze hebben in hun jonge jaren nog een appartement in Maastricht gedeeld en de achtste druk van "Het donkere licht" is door Van den Braken van kleurillustraties voorzien. Overigens was Van den Braken er de man niet naar om in Brabant te blijven: hij zwierf naar alle windstreken uit, zodat hij de geschiedenis inging als schilder van kleurrijke berglandschappen in o.a. Spanje, Canada, Zuid-Frankrijk, Joegoslavië en Finland en voorts van bijvoorbeeld winterse bergmeren in New-Foundland. Hij schreef niet-onverdienstelijke sonnetten, - hij bezat een gevoelig hart. Opvallend is dat zijn doeken nooit bevolkt zijn met mensen. Zijn kleurige, perspectiefrijke landschappen geven zowel de grootsheid van de natuur

als de existentiële eenzaamheid van de mens weer. Maar bovenal straalt zijn schilderwerk schoonheid en schildergenot uit.

Kees Bol (1916)

Kees Bol, oudleerling van Jan Heesters, is op de expositie vertegenwoordigd met "Stillevens met schelvissen" uit 1960. Veel van zijn werk uit de jaren 50 - 60 was recent te zien in museum De Wieger te Deurne, waar Bol dit voorjaar een retrospectieve eenmans-expositie had. Bij die gelegenheid kwam ook een mooi vormgegeven boek over hem uit als catalogus bij die tentoonstelling met teksten van Henriëtte Verburgh en Peter Bol, zijn schilderende zoon.

Kees Bol is zijn leven lang uitgegaan van de realiteit, van de natuur, maar wist die steeds op unieke wijze naar zijn esthetiserende hand te zetten. Hij transformeert de op het doek nog steeds zichtbare werkelijkheid tot een geheel van vorm en kleur, dat een lust voor het oog is.

Hij stileert en abstraheert, maar maakt geen abstract werk. Hij heeft een unieke signatuur en een fabelachtig gevoel voor kleurnuances.

Bol, inmiddels de 88 gepasseerd, liep een jaar stage bij Jan Heesters. Hij ging zijn eigen weg in de kunst, wars van moderne ontwikkelingen. Terwijl diverse modernen weer in de vergetelheid zijn geraakt, krijgt Bol steeds meer aandacht en erkenning. Overigens hebben critici als Charles Wentinck, Lambert Tegenbosch en Maarten Beks hem van meet af aan gewaardeerd en geprezen. Bol is een colorist, - pur sang, die altijd vast is blijven houden aan een rijk en uitgewogen kleurgebruik .

Frans Manders (1939)

Van deze in Helmond geboren schilder is een stilleven met appels, ui, mok en fles aanwezig. Het werk is in gedempte, stemmige tonen opgezet en heeft een eigen mysterieuze, warme sfeer. Het stamt uit 1979, de periode dat Manders veel optrok met Dorus van Oorschot om samen in de natuur te gaan schilderen. Hij had Van Oorschot bij kunsthandel Bekkers in Eindhoven leren kennen en in hem een ideale leermeester ontdekt.

Zijn werk kreeg later, wellicht onder invloed van Dorus, een lossere, meer impressionistische toets. Hij schilderde een fraai portret van Van Oorschot en in het boek "Th. van Oorschot, Brabantse schilder" besprak Manders de stadsgezichten van Dorus. Bij gelegenheid van zijn 65^e verjaardag in 2004 had hij een expositie in Atelier Van Oorschot.

Weer later ging Manders nog fellere, primaire kleuren gebruiken in een lichte toonzetting, m.n. zijn bloemstillevens zijn uitpattingen van kleur. Persoonlijk geef ik de voorkeur aan zijn vroege werk. In zijn landschappen vertoont hij enige verwantschap met Peter van den Braken: de veelheid aan kleurnuances, de weidsheid en de verstilde eenzaamheid kenmerken zijn schilderijen.

Slot

Dit zijn slechts enkele grepen uit de verzameling schilders, die thans in het museum te zien zijn. Voorts is er werk van Antoon Kruysen, de zoon van schilder Jan Kruysen, van Janus Sibens, van Johan Nicolaas, van Jan of Benedictus van den Heuvel, van Kees

Timmering. Allen dragen hun steentje bij aan de goedgevulde dis van Jan Heesters. In de vitrinekast treft u fraaie gebruiksvoorwerpen aan uit een particuliere collectie, die in vroeger dagen onmisbaar waren bij de voorbereiding van de maaltijd. Ik wens u veel kijkplezier.

Jan Geerts

UIT HET EIGEN BEZIT VAN HET MUSEUM: BAARDMANKAN

Baardmankan

Steengoed is gemaakt van een soort klei die op hoge temperaturen kan worden gebakken, waarbij hij harder wordt dan gewoon aardewerk en verglaast.

In Duitsland werd aan het einde van de veertiende eeuw zout als middel om te glazuren ontdekt; het zout werd in het vuur gegooid, dit verdampte en gaf een glanzend glazuur af op het in de oven aanwezige aardewerk. De saaie grijze kleur werd soms opgevrolijkt met andere kleuren en aan het eind van de zestiende eeuw werd een kobaltblauw glazuur ontwikkeld. Vanuit het Rijnland werden de kannen, bekens en kruiken naar de jaarmarkten gebracht. Deze kruiken staan vaak afgebeeld op schilderijen, bij een ontbijtje samen met brood, vis en kaas. De puntneuskannen die eerder in gebruik waren, werden nog geboetseerd, voor de baardmankannen werd een mal gebruikt.

Gebruik

De baardmankannen werden in de zestiende en zeventiende eeuw volop gebruikt voor bier en misschien ook voor wijn. Ook werd er kwikzilver in vervoerd naar Azië. Daarnaast dienden ze als remedie tegen heksen. Zo zijn in Engeland baardman-kannen gevonden met spelden, naalden, haren en urine van personen die wel eens slachtoffer van een heks zouden kunnen worden. Bleef de stop op de begraven fles dan was de macht van de heks gebroken, zoniet dan zag het er slecht uit voor het slachtoffer.

De baardmankan is ook een bron van inspiratie geweest voor andere kunstenaars en ambachtslieden. De beroemde Utrechtse zilversmid Adam van Vianen maakte in 1619 een schenkkkan met een afgebeeld mannetje erop. Ook in Japan liet men zich in de

zeventiende en begin achttiende eeuw inspireren door de baardmankan. In 1920 - 1930 werden in Gouda weer stenen baardman-kannen gemaakt

De baardmankan in het Jan Heestershuis is 23,5 cm hoog en staat in de oude keuken.

Betekenis

Het gezicht op een baardmankruik kijkt soms boos en soms blij. De bekendste theorie is dat het om het gezicht van de Jezuïet Bellarminus (1542-1621) gaat. Hij doceerde in Leuven en Rome, was fel tegen het protestantisme en fel tegen overmatig drankgebruik. Beide groepen zouden expres de bierkruik met zijn beeltenis hebben geheven om hem zo te bespotten. Alleen waren deze kruiken al in gebruik toen Bellarminus nog niet geboren was.

Om dezelfde reden is het ook niet waarschijnlijk dat het gezicht van Alva is uitgebeeld, hij was landvoogd in Nederland van 1567 - 1573. Een andere theorie is dat het Karel de Grote is, die begraven ligt in Aken. Hij wordt vaak afgebeeld met een strak gezicht en een golvend lange baard. Of misschien is het wel Christus; sommige teksten op de kruiken verwijzen naar het geloof zoals: *Het woord van God is eeuwig; Drink en eet maar vergeet God niet; God heb genade met mijn arme zondaar; Armoede en vroomheid zijn mijn rijkdom.* Maar het zou ook zo kunnen zijn dat het de Middeleeuwse behaarde wildeman voorstelt. Er zijn ook kruiken gevonden met drie koppen op de hals. Dit zou kunnen verwijzen naar de Drievuldigheid, God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. En tenslotte kan de baardman ook nog de kop van de drinker zelf zijn, de kruik dus als vriend en als drinkmaatje.

Anne-Marie Cornelissen

WETENSWAARDIGHEDEN

- De titel van het koepelproject "Suikerbonen en beschuit met muisjes" zou voor het Heestershuis minder geslaagd zijn. Beschuit met muisjes zijn er door Jan en Marie niet geserveerd.
- De langste dag duurde dit jaar van 5:17 – 22:02 uur.
- Valt het u ook op dat Jan Geerts in al zijn stukken in de 'Vriendenbrief' Antoon Coolen van stal haalt?
- In Museum de Wieger te Deurne is tot en met 4 september een tentoonstelling van Pieter Wiegersma, - precies zoon van.....
- Brief zonder dank aan onze sponsoren (plaatsgebrek)!